



Stanowisko
XIX Kongresu Gmin Wiejskich
w sprawie
sytuacji finansowej samorządów

Samorząd terytorialny jest jednym z głównych filarów rozwoju gospodarczego Polski, zapewniając przy tym przeważającą część usług publicznych świadczonych na rzecz obywateli. Wydatki inwestycyjne samorządów wyniosły w okresie od 2006 do 2018 r. aż 461,5 mld zł, wyraźnie przewyższając wydatki inwestycyjne z budżetu centralnego. Dobra kondycja finansowa samorządu przekłada się bezpośrednio na wiele dziedzin życia społecznego i gospodarczego oraz zapewnia fundament dalszego rozwoju całego Państwa.

W ostatnich kilkunastu latach obserwowaliśmy wzrost dochodów podatkowych jst z tytułu udziału w podatkach PIT i CIT. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że w przeważającej ilości gmin z obszarami wiejskimi podatek CIT jest śladowy, a podatek PIT w gminach typowo rolniczych nie ma decydującego znaczenia. Polskie samorządy, które mają ok. 50% udział w podatku dochodowym, zanotowały (w latach 2015–2018) łączny wzrost wpływów z tego źródła na poziomie 15,43 mld zł. Wzrost ten spowodowany był przede wszystkim wzrostem wynagrodzeń w gospodarce, który niestety przełożył się jednocześnie na zwiększenie wydatków jst. Polski podsektor samorządowy zatrudnia aktualnie ok. 2 mln pracowników (nie tylko urzędników), wzrost ich wynagrodzeń oznaczał więc konieczność zwiększonego poziomu wydatków w 2018 r. w stosunku do 2015 r. o 11,26 mld zł. W tym samym czasie znacząco wzrosły również ceny zakupu materiałów i usług, na które w analogicznym okresie samorządy wydatkowały o 7,9 mld zł więcej. Łączne wydatki budżetów jst związane z rosnącymi kosztami realizacji zadań publicznych wyniosły w ciągu ostatnich 4 lat 19,16 mld zł, a co za tym idzie przewyższały faktyczny wzrost dochodów z PIT i CIT o 3,73 mld zł. Te fakty zupełnie są nieuwzględniane i przemilczane w toczącej się aktualnie debacie publicznej, w której podnosi się jedynie argument wzrostu dochodów jednostek samorządu terytorialnego. Szerokiej opinii publicznej przekazuje się, że wzrost dochodów jst stwarza absolutnie możliwości pokrycia przez nie oferowanych przez polityków wielu przywilejów o charakterze socjalnym.

Powyzszą sytuację pogarsza fakt, że Rząd RP realizuje obecnie i zapowiada pakiet kolejnych zmian w systemie podatkowym, na który składają się: likwidacja PIT dla osób poniżej 26 roku życia, zmniejszenie stawki PIT w I grupie podatkowej z 18 do 17%, oraz dwukrotny wzrost kosztów uzyskania przychodów. Zmiany te będą skutkować ubytkiem wpływów z PIT o 14,45 mld zł., co daje 7,21 mld zł mniej wpływów do budżetów samorządowych w skali roku. Dodatkowo, w związku z zapowiadaną likwidacją Otwartych Funduszy Emerytalnych, samorządy utracą udział w PIT od wypłat środków z tego tytułu szacowany na ok. 8,25 mld zł w ciągu kolejnych lat.

Wzrost wynagrodzeń i obniżki podatków są niewątpliwie korzystne dla obywateli. Chcemy jednak zwrócić uwagę, że koszty decyzji Rządu RP w tym zakresie ponoszą w dużej części samorządy terytorialne, które w przeciwieństwie do administracji szczebla centralnego, nie mają możliwości rekompensowania ubytków w swoich budżetach wzrostem wpływów

z podatku VAT (który to wzrost jest oczywistą konsekwencją rosnącej konsumpcji związanej z poprawą kondycji finansowej gospodarstw domowych). Przypominamy, że poprzednia obniżka stawek PIT z 2007 r., w połączeniu ze spowolnieniem gospodarczym, zaowocowała kilkuletnią stagnacją wpływów z PIT do budżetu samorządów oraz trwającym do dzisiaj osłabieniem dynamiki wzrostu tych dochodów.

Kolejną kwestią znacząco pogarszającą kondycję finansów jest są rosnące wydatki na oświatę oraz zbyt niski poziom subwencji oświatowej, zwłaszcza jej niedoszacowanie w latach 2017-2018, a także niedofinansowanie kosztów bieżącej reformy edukacji. Czynniki te spowodowały, że w roku 2018 luka finansowa w oświacie osiągnęła poziom 23,45 mld zł (tzn. dopłata z własnych środków stanowiła 54,3% otrzymanej subwencji „szkolnej”). Subwencja pokryła jedynie 85% wydatków płacowych (podczas, gdy w roku 2004 było to 98%). Trzeba zaznaczyć, że w latach 2017-2018 wzrosły niemal dwukrotnie (łącznie o blisko 5 mld zł) nieobjęte subwencją wydatki majątkowe w oświacie, w związku z koniecznością dostosowania szkół, zwłaszcza podstawowych, do wymogów reformy. Zrozumiała presja placowa środowisk nauczycielskich, koszty kolejnych reform oraz odebranie możliwości podejmowania kluczowych decyzji o formie organizacyjnej placówek oświatowych, zestawione z malejącym zarówno w stosunku do budżetu państwa, jak i PKB finansowaniem edukacji, doprowadzi w niedługim czasie do dramatycznego pogorszenia kondycji finansowej polskich samorządów.

Zarysowane powyżej problemy znajdują odzwierciedlenie w niepokojących danych dotyczących nadwyżki operacyjnej netto samorządów, z której finansowane są inwestycje. Ujemną nadwyżkę ma dzisiaj 31 miast na prawach powiatu, 58 powiatów ziemskich (w kolejnych 46 jest ona niższa niż 1 mln zł) oraz 865 gmin (w kolejnych 751 jest ona niższa niż 1 mln zł). Obecna sytuacja będzie powodem w kolejnych latach znacznego, negatywnego wzrostu tych statystyk. Pogarszająca się sytuacja finansowa w krótkim czasie, doprowadzi do znaczącego spadku inwestycji samorządowych, problemów z wykorzystaniem środków unijnych, a w skrajnych przypadkach do niewydolności w realizacji podstawowych zadań i usług publicznych, co nie pozostanie bez wpływu na kondycję Państwa ogółem.

Zgromadzeni na XIX Kongresie Gmin Wiejskich przedstawiciele gmin z obszarami wiejskimi zwracają się do Rządu RP o poważne zwrócenie uwagi na pogarszającą się sytuację finansową zdecydowanej większości samorządów w Polsce, w tym głównie – najbardziej wrażliwych na ostatnio dokonywane zmiany w zakresie finansów publicznych – gmin o najniższych dochodach.

Wnoskujemy w szczególności o:

- rekompensatę w utraconych dochodach w podatku PIT w związku ze zwolnieniem z podatku dochodowego osób do 26 roku życia, obniżenia najniższego progu podatkowego z 18 do 17 % , podwyższenia kwoty wolnej od podatku, przeniesienia środków z OFE – skutkujące obniżką podatków PIT w kolejnych latach,
- zwiększenie katalogu źródeł dochodów jednostek samorządu terytorialnego – szczególnie o te stanowiące bezpośrednie dochody budżetu centralnego i niepowiązane z programami socjalnymi, mającymi wpływ na dochody samorządów – i wprowadzić partycypację samorządów w dochodach z podatku VAT i akcyzy,

- pokrycia 100 % kosztów waloryzacji płac nauczycieli, łącznie z dodatkiem za wychowawstwo oraz dodatkowym świadczeniem dla nauczycieli stażystów,
- przywrócenia kompetencji co do kształtowania sieci szkolnej samorządom, co będzie źródłem racjonalizacji wydatków na oświatę,
- uwzględnienia waloryzacji zadań zleconych z ramienia administracji rządowej o wskaźnik wzrostu płacy minimalnej z uwzględnieniem doliczania do najniższego wynagrodzenia dodatku za wysługę lat.

Jako uczestnicy XIX Kongresu Gmin Wiejskich, w poczuciu odpowiedzialności za przyszłość mieszkańców obszarów wiejskich, w trosce o kontynuowanie tradycji silnego i sprawnego polskiego samorządu, w obliczu przypadającego za kilka miesięcy jubileuszu 30-lecia restytucji samorządu lokalnego w Polsce, - czujemy się w obowiązku apelować do obecnego, a także przyszłego Rządu i Parlamentu RP o dostrzeżenie tej trudnej i szybko pogarszającej się sytuacji.

Ossa, 19 września 2019 r.

Przewodniczący
Związku Gmin Wiejskich
Rzeczypospolitej Polskiej



Krzysztof Iwaniuk